

Cybersecurity and Law

2025 Nr 2 (14)

DOI: 10.34567/cal/215571

On the Procedural Evolution of Consumer Interest Protection – from the Protection of Individual Rights to the Emergence of Commons ?”

O ewolucji procesowej ochrony interesów konsumentów – od ochrony praw podmiotowych do wyodrębnienia *commons*?

Monika REJDAK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0003-3294-3006

E-mail: monika.rejdak@mail.umcs.pl

Abstract

The topic of the article „On the Procedural Evolution of Consumer Interest Protection – from the Protection of Individual Rights to the Emergence of Commons?” is an analysis of 25 years of development in the procedural consumer protection. The article posits that so intense development of procedural protection has not occurred with regard to other legal interests besides consumer interests. At the same time, it poses the rhetorical question of whether the development of procedural protection of consumer interests leads to the emergence of goods defined by the concept of commons. It points to particular types of consumer legal interests protected in collective proceedings. These are individual interests (subjective rights), group interests pursued in collective action, and collective interests that previously appeared in proceedings for recognizing contract terms as unfair, and now in a new type of collective proceeding, which is a result of the implementation of the Directive (EU) 2020/1828 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2020 on representative actions for the protection of the collective interests of consumers and repealing Directive 2009/22/EC. New threats to consumer interests mean that the consumer definition referred to in art. 22¹ of the Civil Cod is now partially outdated. The new threats to consumer interests do not rise from the fact that entrepreneurs use standard contracts containing prohibited provisions, or from providing defective goods or services, but rather from artificial intelligence used by entrepreneurs, which can imply threats or violations of such goods as: life, health, body integrity, privacy, dignity, identity, or mental integrity.

Keywords

civil procedure, artificial intelligence, digital transformation, development of consumer protection

Streszczenie

Tematem artykułu „O ewolucji procesowej ochrony interesów konsumentów – od ochrony praw podmiotowych do wyodrębnienia *commons*?” jest analiza 25 letniego rozwoju procesowej ochrony konsumentów. Artykuł stawia tezę, że tak intensywny rozwój procesowej ochrony nie wystąpił w odniesieniu do innych interesów prawnych, aniżeli interesów konsumentów. Jednocześnie stawia on retoryczne pytanie, czy rozwój procesowej ochrony interesów konsumentów nie prowadzi do wyodrębnienia dóbr określonych mianem pojęcia *commons*. Wskazuje on na poszczególne rodzaje konsumenckich interesów prawnych chronionych w postępowaniu grupowym. Są to interesy indywidualne (prawa podmiotowe), interesy grupowe dochodzone w postępowaniu grupowym oraz interesy zbiorowe występujące wcześniej w postępowaniu w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone a obecnie w nowym rodzaju postępowania grupowego, które jest wynikiem implementacji dyrektywy unijnej z 25.11.2020 r. nr 2020/1828 w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylającej dyrektywę 2009/22/WE.

Ponadto w artykule dostrzeżono, że na skutek implementacji dyrektywy unijnej z 25.11.2020 r. nr 2020/1828 w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylającej dyrektywę 2009/22/WE nowe zagrożenia interesów konsumentów oznaczają częściową już nieaktualność definicji konsumenta, o jakiej jest mowa w art. 22¹ KC. Nowe bowiem zagrożenia interesów konsumentów nie wynikają z faktu posługiwania się przez przedsiębiorców standardowymi umowami zawierającymi niedozwolone postanowienia, czy z tytułu dostarczania przez przedsiębiorcę towarów lub usług wadliwej jakości, ale to sztuczna inteligencja którą posługują się przedsiębiorcy może implikować zagrożenia czy naruszenia takich dóbr jak: życie, zdrowie, nienaruszalność cielesna, prywatność, godność, tożsamość czy integralność psychiczna.

Słowa kluczowe

postępowanie cywilne, sztuczna inteligencja, transformacja cyfrowa, rozwój ochrony konsumentów

Wprowadzenie

Tradycyjnie we współcześnie obowiązujących systemach procesowych wciąż dominującym modelem postępowania cywilnego jest ten przyjmujący za przedmiot ochrony postępowania cywilnego prawa podmiotowe i inne indywidualne interesy. Interesy te są realizowane na podstawie autonomii woli stron. Jednocześnie proces cywilny – przeważnie – udziela ochrony podmiotom prawnym pozostających w dwustronnych stosunkach prawnych¹. Rozwiązanie to stanowi kontynuację jeszcze osiemnastowiecznej i dziewiętnastowiecznej myśli, że życie społeczne i ekonomiczne jest wynikiem działań autonomicznych jednostek. Przy takim ujęciu postępowania cywilnego oraz uwzględniając tradycyjny podział prawa na prawo publiczne i prawo prywatne, tradycyjne postępowanie cywilne nie dopuszczało ochrony innych interesów, aniżeli interesy jednostkowe. Nie chroniło zatem interesu publicznego, grupowego czy zbiorowego². Kryterium podziału prawa na prawo prywatne oraz publiczne stał

¹ R. Kulski, Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2017, s. 115 – 116 oraz podana tam literatura

² R. Kulski, Ochrona interesów, s. 104; M. Rejdak, [w:] S. Cieślak (red.), System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, t. II, cz. 5, Warszawa 2025, s. 724 i n.

się indywidualny interes, który stał się kamieniem węgielnym wszelkich kodyfikacji prawa państw kapitalistycznych. Odpowiadał on bowiem najbardziej kapitalistycznej własności prywatnej, która stanowiła jądro wszystkich kapitalistycznych systemów prawnych³. Przyjmowano, że postępowanie cywilne stanowi narzędzie rozwiązywania wyłącznie sporów prywatnych, dotyczących interesów indywidualnych, odnoszących się do „życia” jednostek (osób), niezależnie od tego, czy spór dotyczy jednej osoby czy też wielu osób⁴. Przy takim zapatrywaniu rola państwa sprowadza się wyłącznie do stworzenia odpowiedniego aparatu, przy pomocy którego uprawniony może uzyskać ochronę swojego interesu prawnego⁵.

Powyższe pozostaje w bezpośrednim związku z zagadnieniem funkcji prawa i postępowania cywilnego. Realizuje się ona poprzez udzielanie ochrony prawnej określonym wartościom, określanym mianem potrzeb, dóbr czy korzyści. Wartości te w języku prawnym i prawniczym określone są mianem „interesów prawnych”. Interesy te dotyczą wszystkiego co jest człowiekowi drogie. Stąd interes prawny wyraża się relacją określonej osoby do świata zewnętrznego. Osoba ta czegoś od świata zewnętrznego potrzebuje, aby zostały zaspokojone jej potrzeby duchowe i materialne. Potrzeby te jednak nie są kreowane przez system prawny, który jedynie nadaje tym potrzebom normatywną postać interesów prawnie chronionych. Jednocześnie system prawny powinien przyznać tym interesom odpowiednie środki prawne, za pomocą których dana osoba może uzyskać ochronę dla danego interesu prawnego⁶.

Niniejsza wypowiedź ma na celu przedstawienie szczególnej drogi rozwoju procesowej ochrony przyznanej jedynie interesom konsumentów, przyjmując za kryterium tych rozważań rodzaj interesu prawnego podlegającego ochronie. Tak intensywny rozwój procesowej ochrony interesów prawnych dotychczas nie wystąpił wobec żadnych innych interesów prawnych, aniżeli interesy konsumenckie. Ochrona procesowa tych właśnie interesów prawnych przeszła przez ostatnie 25 lat olbrzymie przeobrażenia. Jednakże, jak będzie wynikało z poniżej przeprowadzonej analizy ewidentnie prawodawca zarówno unijny, jak i polski wprowadza korzystne rozwiązania procesowe dla interesów konsumenckich, innych aniżeli prawa podmiotowe. Jednocześnie w obszarze tego zagadnienia nasuwa się już pytanie dotyczące przyszłości, czy ewolucja tej ochrony nie prowadzi do wyodrębnienia dóbr konsumenckich, które w przyszłości będziemy mogli określić mianem *commons*? Pojęciu *commons* nadaję tu znaczenie w jakim występuje ten termin w pracach E. Ostrom, która za wyodrębnienie tych dóbr w roku 2009 r. „otrzymała Nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii”⁷. Chcę jednak zauważyć, że w ramach analizy *commons* E. Ostrom koncentrowała się na prawie własności, i innych prawach rzeczowych. Następnie teoria tych działań zbiorowych zaczęła być stosowana również w prawie

³ M. Waligórski, Polskie prawo procesowe cywilne w świetle zasady dyspozycji, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. II, s. 5.

⁴ R. Kułski, Ochrona interesów, s. 75.

⁵ M. Waligórski, op.cit, s. 7.

⁶ E. Waśkowski, O projekcie kodeksu postępowania cywilnego, palestra 1930, Nr 10-11, s. 440; R. Longchamps de Berier, Wstęp do nauki prawa cywilnego, Lublin 1922, s. 63, 66. E. Warzocha, Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1982, s. 48

⁷ E. Ostrom otrzymała Nagrodę Nobla „za ekonomiczną analizę zarządzania, w szczególności wspólnymi zasobami”. Praca E. Ostrom została opublikowana w 1990 r. pod tytułem „Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action”, Cambridge. Obecnie istnieje polskie wydanie tej pracy pod tytułem: Dysponowanie wspólnymi zasobami, Warszawa 2013

własności intelektualnej i w prawie ochrony środowiska⁸. Chodzi o dobra wspólne, które stanowią typ dóbr ekonomicznych, które zostały wyróżnione na tle pozostałych dóbr ekonomicznych ze względu na to, że charakteryzują się one wspólnym posiadaniem, czy wspólnym użytkowaniem przez członków danej zbiorowości. Stąd jedną z najważniejszych cech tych dóbr jest to, że dobrem tym najlepiej zarządzają członkowie danej wspólnoty. Wyodrębnienie *commons* w dziedzinie ekonomii nasuwa tym samym pytanie, czy dobra te są także dostrzeżone i chronione prawnie.

Ochrona zbiorowych interesów konsumentów

Należy zauważyć, że momentem przełomowym dla procesowej ochrony interesów konsumentów był rok 2000, kiedy to ustawa z 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny⁹ dokonała implementacji dyrektywy unijnej 93/13 z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach z konsumentami¹⁰ do naszego systemu prawa. Od tego bowiem momentu w postępowaniu cywilnym nie były już chronione jedynie prawa podmiotowe poszczególnych konsumentów (interesy indywidualne), co jest wspomnianą już zasadą postępowania cywilnego, a wprowadzono procesową ochronę interesu zbiorowego konsumentów. Chcę tu podkreślić, że postępowanie to było pierwszym obowiązującym w Polsce postępowaniem cywilnym, obejmującym swoją ochroną cywilnoprawny zbiorowy interes konsumentów. Wspomniana dyrektywa 93/13 zdecydowała o ochronie zbiorowych interesów konsumentów wyłącznie przed niedozwolonymi postanowieniami wzorców umów. W innych zatem obszarach interesów ekonomicznych konsumentów nie nadano im wartości normatywnego interesu zbiorowego. W ten też sposób kwestie dotyczące treści umów zawieranych z konsumentami, które stanowią obszar prawa prywatnego stały się jednocześnie kwestią chronioną poprzez wyodrębnienie zbiorowego interesu konsumentów. W konsekwencji w postępowaniu cywilnym w którym udzielana była ochrona zbiorowemu interesowi konsumentów, określono mianem postępowania w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone¹¹, doszło do zasadniczego odstępstwa od reguły, że bezpośrednią funkcją procesu cywilnego jest ochrona praw podmiotowych i innych indywidualnych interesów. W tym bowiem postępowaniu bezpośrednią jego funkcją była ochrona interesów

⁸ G. Blicharz, Commons – dobra wspólnie użytkowane. Prawnoporównawcze aspekty korzystania z zasobów wodnych, Bielsko – Biała 2017, s. 15.

⁹ Dz. U. Nr 22, poz. 271 ze zm.

¹⁰ Dz. Urz. WE 1993 L 95/29.

¹¹ Na skutek nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, która weszła w życie z dniem 17 kwietnia 2016 r., nastąpiła zmiana regulacji postępowania w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479³⁶ – art. 479⁴⁵ KPC), oznaczająca umiejscowienie tego postępowania w treści ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Obecnie zwalczanie postępowania się przez przedsiębiorców niedozwolonymi postanowieniami we wzorcach umów leży nie tylko w interesie konsumentów, ale także w interesie publicznym. Zgodnie z art. 23b ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, Prezes UOKiK wydaje decyzję o uznaniu postanowień wzorca umowy za niedozwolone i zakazującą ich wykorzystywania, jeżeli stwierdzi naruszenie zakazu posługiwania się niedozwolonymi postanowieniami wzorca, o jakim jest mowa w art. 23a tej ustawy. Natomiast odwołanie od tej decyzji wnosi się do sądu ochrony konkurencji i konsumentów i na tym etapie toczy się postępowanie cywilne. Sprawa ta zmieniła zatem swój charakter, stała się sprawą cywilną w znaczeniu formalnym.

zbiorowych konsumentów. Zbiorowy interes konsumentów nie stanowi sumy interesów indywidualnych, a jest niezależnym pojęciem od interesów przysługujących określonym konsumentom¹². Stąd zwykle zsumowanie kilku, kilkunastu, a nawet większej liczby interesów prywatnych nie przesądza o nadaniu im przymiotu „zbiorowy”. Zbiorowy interes konsumentów jest determinowany przez ogólną wartość wspólną dla pewnej nieokreślonej personalnie zbiorowości¹³. Interesy zbiorowe przynależą do zbiorowości i dotyczą dóbr bądź stanów rzeczy, które nie są podatne wyłącznie na indywidualne przeznaczenie¹⁴. Aby zatem mówić o istnieniu chronionego interesu zbiorowego muszą być spełnione dwa warunki. Po pierwsze, musi istnieć określona zbiorowość, którą na podstawie określonego kryterium można wyodrębnić z ogółu społeczeństwa, po drugie, ochrona tej zbiorowości ma miejsce z uwagi na określone wartości zasługujące na ochronę. Interesy te nie należą do żadnej konkretnej osoby¹⁵. Doszło zatem wówczas do przełamania klasycznego „indywidualistycznego” modelu procesu, który – jak widzimy – przestał odpowiadać potrzebom współczesnego społeczeństwa, w którym umowy konsumenckie są zawierane w sposób masowy na podstawie wzorców umów. Dla ochrony interesów, które są naruszane czy zagrożone w wyniku tego, że wzorce umów zawierają niedozwolone postanowienia w ujęciu art. 385¹ KC, model procesu oparty na rozwiązaniach udzielających ochrony prawnej prawom podmiotowym okazał się niewystarczający¹⁶.

To właśnie fakt, że przedmiotem ochrony postępowania w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone był zbiorowy interes konsumentów implikował rozwiązania procesowe przyjęte jedynie w tym postępowaniu. Warto przypomnieć rodzaj powództwa, które było w tych sprawach wytaczane, czy prawny charakter legitymacji czynnej w tym procesie. Przede wszystkim istotą tego powództwa było żądanie, aby sąd w następstwie stwierdzenia, że wzorec umowy jakim posługuje się przedsiębiorca zawiera niedozwolone postanowienia w rozumieniu art. 385¹ KC zakazał pod sankcją pieniężną oraz karną dalszego stosowania w obrocie z konsumentami tych postanowień. Jedynie ten wprowadzony nowy rodzaj powództwa stanowił adekwatną ochronę zbiorowych interesów konsumentów. Chęć jednocześnie zauważyć, że powództwo to nie występowało w innych sprawach cywilnych. Ponadto odmienne rozwiązania obowiązywały wobec charakteru legitymacji czynnej, gdyż podmioty uprawnione nie występowały do sądu celem ochrony własnych praw podmiotowych, ale legitymacja została im przyznana z uwagi na to, że występują oni o udzielenie ochrony zbiorowym interesom konsumentów. Legitymację posiadał zatem każdy potencjalny konsument pozwanego

¹² T. Misiuk, Współczesne tendencje ochrony interesów zbiorowych i rozproszonych w postępowaniu zbiorowym, [w:] E. Łętowska (red.), Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci profesora Jerzego Jodłowskiego, Ossolineum 1989, s. 170; K. Weitz, [w:] T. Wiśniewski (red.), System prawa handlowego, t. 7, 2007, s. 187; R. Kulski, Ochrona interesów, s. 52-53.

¹³ M. Rejdak, Współczesne przemiany w procesie cywilnym w odniesieniu do ochrony interesów konsumentów (indywidualnych, zbiorowych oraz grupowych), [w:] A. Jakubecki, J. A. Strzępka, (red.), Jus et Remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka, Warszawa 2010, s. 465; też, [w:] S. Cieślak (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, t. II cz. 5, Warszawa 2025, s. 740.

¹⁴ R. Kulski, Ochrona interesów, s. 52-53.

¹⁵ M. Rejdak, [w:] System prawa procesowego cywilnego..., s. 745.

¹⁶ M. Rejdak, Postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, Warszawa 2009, s. 8 i n.

przedsiębiorcy, co stanowiło szczególny rodzaj *actio popularis*, czyli powództwo wytaczane na rzecz ochrony pewnej zbiorowości. Legitymacja czynna przysługiwała również organizacjom pozarządowym (polskim oraz europejskim), rzecznikowi ochrony konsumentów oraz Prezesowi UOKiK.

Ochrona interesów konsumentów w postępowaniu grupowym

Drugim przełomowym momentem dla procesowej ochrony interesów konsumentów była chwila przyjęcia w dniu 17 grudnia 2009 r. ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym¹⁷. Postępowanie to, jak każde postępowanie grupowe, nawiązuje do swojego pierwowzoru, jakim jest amerykańska instytucja *class action*, wprowadzona do tego systemu w 1938 r. Dostrzegany jest także związek postępowania grupowego z tradycją angielskich sądów kanclerskich i systemem equity. Ponadto w literaturze zauważa się podobieństwo z *actiones populares*, które obowiązywały w prawie rzymskim, których źródłem były rozstrzygnięcia pretorów, działających w interesie publicznym¹⁸. Na podstawie pierwotnej wersji tej ustawy, czyli do momentu jej nowelizacji w roku 2017 wprowadzie przyjmowano, że przedmiotem jakiego jest udzielana w postępowaniu grupowym ochrona prawna jest interes grupowy to jednak o przynależności do grupy decydowały konkretne prawa podmiotowe konkretnych osób, które do tej grupy przystąpiły wyrażając taką wolę. Reprezentant grupy jako wyłączny powód w postępowaniu grupowym dochodzi ochrony interesu grupy, jednakże grupa ta była indywidualnie określona¹⁹. Konstrukcja klasycznego postępowania grupowego (w ujęciu pierwotnego brzmienia ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym) zakłada połączenie pojedynczych interesów członków grupy do wspólnego ich dochodzenia w postępowaniu grupowym. Ta właśnie okoliczność, że w pierwotnej wersji ustawy *de facto* nie wyodrębniono interesu grupowego jako wyabstrahowanego od interesów pojedynczych osób, które do grupy przystąpiły, stanowiła słabość procesowej ochrony interesów konsumentów w postępowaniu grupowym. Momentem przełomowym dla rozwoju postępowania grupowego była dopiero nowelizacja tego procesu, która została przeprowadzona w roku 2017, która wprowadziła do ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym art. 20a ust. 1, przyjmujący, iż w przypadku dochodzenia roszczeń pieniężnych ma zastosowanie art. 322 KPC, a zatem istnieje możliwość orzeczenia określonej kwoty pieniężnej według uznania sądu. Wprowadzony art. 20a tej ustawy oznacza, że w postępowaniu grupowym odstępując od ścisłego ustalania wobec każdego członka grupy należnego świadczenia pieniężnego będącego wynikiem poniesionej szkody, sąd odstępuje od tego rozwiązania na rzecz zasądzenia określonej kwoty na rzecz grupy, a dopiero później nastąpi przydział poszczególnych kwot pojedynczym osobom.

¹⁷ Dz. U. z 2020 r., poz. 446. Ustawa obowiązuje od 19.7.2010 r.

¹⁸ R. Kulski, Ochrona interesów, s. 160 i n.; M. Niedużak, Postępowanie grupowe. Prawo i Ekonomia, Warszawa 2014, s. 64 i n.; P. Pogonowski, Postępowanie grupowe. Ochrona prawna wielu podmiotów w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2009; P. Grzegorzczak, Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, Warszawa 2011, s. 11-17; W.J. Katner, M. Krakowiak, Polska class action – wybrane zagadnienia prawa materialnego i postępowania cywilnego, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora T. Erecińskiego, t. I, Warszawa 2011, s. 355 i n.

¹⁹ M. Rejdak, [w:] M. Rejdak, P. Pietkiewicz (red.), Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz, Warszawa 2011, s. 11.

Ochrona unijnego zbiorowego (ogólnego) interesu konsumentów

Obecnie znajdujemy się na kolejnym rewolucyjnym etapie rozwoju procesowej ochrony interesów konsumentów w postępowaniu cywilnym. Etap ten jest wynikiem implementacji do ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym dyrektywy unijnej z 25.11.2020 r. nr 2020/1828 w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylającej dyrektywę 2009/22/WE²⁰. To właśnie ta dyrektywa wprowadza pojęcie „zbiorowych interesów konsumentów”, podkreślając że przyznanie ochrony tym interesom stanowi wyższy poziom ochrony, aniżeli ochrona interesów indywidualnych w postępowaniu cywilnym. W przypadku postępowań, których celem jest ochrona zbiorowych interesów konsumentów, wskazuje się na konieczność wyeliminowania tych rozwiązań procesowych, które są przeszkodami do skutecznego dochodzenia roszczeń konsumenckich. Przede wszystkim w przypadku dochodzenia ochrony zbiorowego interesu konsumentów, indywidualni konsumenci są zwolnieni od obowiązku ponoszenia kosztów procesu w przypadku jego przegrania. Drugim korzystnym procesowym rozwiązaniem w przypadku ochrony zbiorowego interesu konsumentów, nie występującym w przypadku dochodzenia ochrony praw podmiotowych konkretnych konsumentów jest możliwość zdobycia przez reprezentanta grupy (stronę powodową) środków dowodowych znajdujących się w posiadaniu pozwanego. Jak podkreśla dyrektywa 2020/1828, dowody są niezbędnym elementem pomagającym stwierdzić, czy powództwa przedstawicielskie w sprawie nakazu zaprzestania szkodliwych praktyk lub w sprawie środków naprawczych są należycie uzasadnione. Podkreślono, że relacje między przedsiębiorcami a konsumentami charakteryzują się często asymetrią informacji, a niezbędne dowody mogą znajdować się wyłącznie w posiadaniu przedsiębiorcy, co sprawia że powód nie ma do nich dostępu.

W mojej ocenie właściwym wprowadzić kierunkiem rozwoju procesowej ochrony interesów konsumentów jest ich dochodzenie na rzecz interesu zbiorowego konsumentów, jednakże zastanawiające jest to dlaczego w przypadku dochodzenia ochrony praw podmiotowych przez indywidualnego konsumenta nie może on korzystać z tych rozwiązań procesowych, które wprowadzono jedynie w procesach grupowych, w których dochodzi się ochrony interesu zbiorowego. Tu jednocześnie zauważę, że z analogicznych rozwiązań procesowych nie można także korzystać w sytuacji dochodzenia w postępowaniu grupowym roszczenia grupy, która jest indywidualnie określona, czyli do danej grupy przystąpiły konkretni konsumenci.

Jednocześnie na obecnym etapie ochrony zbiorowych interesów konsumentów widzimy odejście od tradycyjnie pojmowanej definicji konsumenta, która dla polskiego prawa prywatnego zawarta jest w art. 22¹ KC, zgodnie z którym za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową. Obecnie bowiem prawodawca unijny dostrzegł nowe zagrożenia interesów konsumentów, inne niż powody dla których wcześniej zdefiniowano dla polskiego systemu pojęcie konsumenta w art. 22¹ KC. Dyrektywa 2020/1828 podkreśla, że obecnym głównym źródłem zagrożeń oraz naruszeń

²⁰ Dz. Urz. UE L Nr 409, s. 1.

konsumenckich interesów jest globalizacja oraz transformacja cyfrowa, które dotyczą sfery danych osobowych oraz dóbr osobistych konsumentów. Obecnie głównym narzędziem do dokonywania tych naruszeń może być szybko rozwijająca się sztuczna inteligencja, wykorzystywana już w obszarze danych osobowych, usług finansowych, energetyce oraz telekomunikacji. Współczesne zatem zagrożenia interesów konsumentów nie wynikają z faktu posługiwania się przez przedsiębiorców standardowymi umowami zawierającymi niedozwolone postanowienia, czy z tytułu dostarczania przez przedsiębiorcę towarów lub usług wadliwej jakości, ale to sztuczna inteligencja którą posługują się przedsiębiorcy może implikować zagrożenia czy naruszenia takich dóbr jak : życie, zdrowie, nienaruszalność cielesna, prywatność, godność, tożsamość czy integralność psychiczna.

Poprzez implementację dyrektywy 2020/1828 do ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym wprowadzono dwa szczególne rodzaje postępowań grupowych, a mianowicie postępowanie grupowe w sprawach o stwierdzenie stosowania praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów i postępowanie grupowe w sprawach o roszczenia związane ze stosowaniem praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów. Oba te postępowania grupowe są wszczynane poprzez wytoczenie powództwa przedstawicielskiego. Jak widzimy w wyniku implementacji tej dyrektywy do naszego systemu polski ustawodawca pojęciu zbiorowego interesu konsumentów nadał dla naszego prawa określenie „ogólnych interesów konsumentów”.

Podsumowanie

Zbiorowe interesy konsumentów (w znaczeniu nadanym im dyrektywą 2020/1828) zostały dostrzeżone już w roku 2008 przez portugalskiego prawnika Almada Santosa, który określił je jako prawa podmiotowe „drugiej i trzeciej generacji”. Jego zdaniem do tych praw poza prawami konsumenckimi można już zaliczyć ochronę środowiska a także dziedzictwa kulturowego. Są to prawa o powszechnym zasięgu, które „będąc prawami każdego, należą do wielu, jeżeli nie do wszystkich”. Stanowią one „interesy metaindywidualne, znajdujące się w połowie drogi między prawami indywidualnymi a zbiorowymi (w sensie publicznymi)²¹. Interesy te w pełni odpowiadają pojęciu wyróżnionemu już w roku 1990 przez E. Ostrom, pod określeniem *commons*. Jest to bez wątpienia właściwe spostrzeżenie, jednakże , jak już wspomniałam, rozwój procesowej ochrony interesów konsumentów przez intensyfikację ochrony zbiorowych interesów konsumentów nie może oznaczać, że analogiczne rozwiązania procesowe, korzystne dla konsumentów nie będą obowiązywały w procesach indywidualnych, kiedy to konsument dochodzi ochrony swojego własnego prawa podmiotowego.

Bibliografia

- Blicharz G., Commons – dobra wspólnie użytkowane. Prawnoporównawcze aspekty korzystania z zasobów wodnych, Bielsko – Biała 2017.
- Grzegorzczak P., Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, Warszawa 2011.

²¹ Na tę wypowiedź powołuje się opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego, przytoczona na sesji plenarnej w dniach 13-14 2008 r.

- Katner W.J., Krakowiak M., Polska class action – wybrane zagadnienia prawa materialnego i postępowania cywilnego, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora T. Erecińskiego, t. I, Warszawa 2011.
- Kulski R., Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2017.
- Longchamps de Berier R., Wstęp do nauki prawa cywilnego, Lublin 1922.
- Misiuk T., Współczesne tendencje ochrony interesów zbiorowych i rozproszonych w postępowaniu zbiorowym, [w:] E. Łętowska (red.), Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci profesora Jerzego Jodłowskiego, Ossolineum 1989.
- Niedużak M., Postępowanie grupowe. Prawo i Ekonomia, Warszawa 2014.
- Ostrom E., „Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action”, tł. Dysponowanie wspólnymi zasobami, Warszawa 2013.
- Pogonowski P., Postępowanie grupowe. Ochrona prawna wielu podmiotów w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2009.
- Rejdak M., [w:] M. Rejdak, P. Pietkiewicz (red.), Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz, Warszawa 2011.
- Rejdak M., [w:] S. Cieślak (red.), System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, t. II, cz. 5, Warszawa 2025.
- Rejdak M., [w:] S. Cieślak (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, t. II cz. 5, Warszawa 2025.
- Rejdak M., Postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, Warszawa 2009.
- Rejdak M., Współczesne przemiany w procesie cywilnym w odniesieniu do ochrony interesów konsumentów (indywidualnych, zbiorowych oraz grupowych), [w:] A. Jakubecki, J. A. Strzępka, (red.), Jus et Remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka, Warszawa 2010.
- Waligórski M., Polskie prawo procesowe cywilne w świetle zasady dyspozycji, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. II.
- Warzocha E., Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1982.
- Wańkowski E., O projekcie kodeksu postępowania cywilnego, palestra 1930, Nr 10-11.
- Weitz K., [w:] T. Wiśniewski (red.), System prawa handlowego, t. 7, 2007.